

Akciju sabiedrībām sāksies jauna ēra

Akciju sabiedrībām mainās spēles noteikumi, jo tām Uzņēmumu reģistrā līdz 2024. gada 30. jūnijam būs jāiesniedz akcionāru reģistrs

Teksts **Māris Ķirsons**
Foto **LETA, publicitātes**

To paredz grozījumi Komerclikumā, kuri stāsies spēkā 2023. gada 1. jūlijā. Latvijā pašlaik ir 930 nelikvidētas akciju sabiedrības, uz kurām arī attieksies jaunās prasības. Visām Latvijā dzīvajām akciju sabiedrībām ir dots viena gada pārejas laiks savu akcionāru sarakstu iesniegšanai Uzņēmumu reģistrā un šo datu ierakstīšanai Komercreģistrā. To, kas notiks ar esošajām akciju sabiedrībām un kāda būs šīs uzņēmējdarbības formas izmantošanas dinamika, rādīs laiks.

Diskusija ceturtdaļgadsimta garumā

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs un bijušais Uzņēmumu reģistra galvenais valsts no-

tārs Jānis Endziņš atzīst, ka par akciju sabiedrību akcionāru reģistra atrašanos valsts publiskajās datu bāzēs – Uzņēmumu reģistrā – ir runāts jau vairāk nekā 20 gadu un tikai 2021. gadā šī ideja tika realizēta.

“Ja nebūtu pastiprinātas prasības par lielāku caurspīdību saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, iespējams, šādu grozījumu attiecībā uz akciju sabiedrībām nebūtu,” tā J. Endziņš. Vēl vairāk – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kontekstā savulaik akciju sabiedrības pat tikušas vērtētas kā sava veida pelēkā zona, kurā varētu notikt kaut kas negodīgs – augsta riska objekts. Pašlaik akciju sabiedrībām akcionāru reģistri Uzņēmumu reģistram nav jāiesniedz, jo tie atrodas šo sabiedrību valdes pārziņā un ar tiem var iepazīties tikai ierobežots personu loks, vai arī akcijas ir reģistrētas finanšu instrumentu kontos kredītiestādēs, informācija par akcionāriem pieejama depozitārijā. “Pērn jūnijā Saeimā akceptētie Komerclikuma grozījumi ir ne tikai ļoti būtiski, bet arī ļoti plaši,” uzsver J. Endziņš.

Lielāka pārredzamība

“Kopumā jaunie grozījumi Komerclikumā ir vērtējami pozitīvi, jo nodrošinās lielāku pārredzamību un uzticamību akciju sabiedrību darbībā,” vērtē SIA *Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns* partneris Jānis Jurkāns. Viņš savu sacīto pamato ar to, ka tas veicinās korporatīvo ilgtspēju, piesaistīs investorus un mazinās negodprātīgu darbību risku.

“Tomēr, atbrīvojot valdi no pienākuma sniegt ziņas par patieso labuma guvēju un uzliekot šo pienākumu akcionāram, valde un sabiedrības akcionāri ir aicināti veikt priekšlaicīgus pasākumus, lai izvairītos no reiderisma riskiem, kas var rasties, prettiesiski ierobežojot akcionāru balsstiesības,” tā J. Jurkāns. Viņš atgādina, ka akciju sabiedrībām līdz šim bija pienākums sniegt informāciju par to patiesajiem labuma guvējiem, taču tām nebija pienākuma atklāt valsts institūcijām to akcionārus.

“Šāda prakse radīja risku negodprātīgai un pretlikumīgai rīcībai, kas cita starpā izpaudās kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, manipulēšana ar nodokļiem u.tml.,” skaidro J. Jurkāns. Viņaprāt, pienākums publicēt akciju sabiedrības akcionāru sarakstu nodrošina vairākus ieguvumus gan pašam uzņēmumam un akcionāriem, gan plašākai sabiedrībai. “Akciju sabiedrība, atklājot akcionārus, rada pārredzamību un uzticamību savā darbībā, tādējādi veicinot korporatīvo ilgtspēju un kļūstot pievilcīgāka jau esošajiem un potenciālajiem ieguldītājiem,” secina J. Jurkāns.

Tās akciju sabiedrības, kuras nebūs sniegušas informāciju par saviem akcionāriem Uzņēmumu reģistram, no 2024. gada 1. jūlija var tikt pakļautas vienkāršotai likvidācijai,

Jānis Endziņš,

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs un bijušais Uzņēmumu reģistra galvenais valsts notārs.

Akciju sabiedrība, atklājot akcionārus, rada pārredzamību un uzticamību savā darbībā, tādējādi veicinot korporatīvo ilgtspēju un kļūstot pievilcīgāka jau esošajiem un potenciālajiem ieguldītājiem,

Jānis Jurkāns,
SIA Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns partneris.

Prakse atšķiras no teorijas

“Teorijā akciju sabiedrības ir paredzētas kā tādas kapitālsabiedrības, kurās ir liels dalībnieku (akcionāru) skaits, kas dinamiski mainās, un akciju pirkšanai un pārdošanai nekādu ierobežojumu nav, taču praktiski dzīvajās akciju sabiedrībās to dibinātāju un arī akcionāru (dalībnieku) loks ir samērā kompakts – piecas sešas personas, un tas nozīmē, ka šī uzņēmējdarbības forma īsti netika izmantota tam, kam bija sākotnēji iecerēta,” stāsta J. Endziņš. Viņš atzīst, ka situācijā, kad akciju sabiedrības dalībnieku loks ir neliels, tad arī par šādu akciju sabiedrību akciju brīvu apgrozību bijis problemātiski pat runāt. “Sabiedrībām ar ierobežotu atbildību jau sākotnēji, atšķirībā no akciju sabiedrībām, savs dalībnieku sastāvs (arī tā izmaiņas) bija jāreģistrē Uzņēmumu reģistrā, un tās bija zināmas, un pērnā gada grozījumi Komerclikumā to pašu prasa arī no akciju sabiedrībām,” stāsta J. Endziņš. Viņš cer, ka akciju sabiedrību valdes un akcionāri izpildīs prasī-

bas, jo pretējā gadījumā ir bargas sankcijas. “Tās akciju sabiedrības, kuras nebūs sniegušas informāciju par saviem akcionāriem Uzņēmumu reģistram, no 2024. gada 1. jūlija var tikt pakļautas vienkāršotai likvidācijai,” brīdina J. Endziņš.

Riska elementi

Tomēr, viņaprāt, vērtējams ir veids, kādā likumdevējs ir paredzējis paziņot par akciju sabiedrības akcionāriem komercreģistra iestādei. “Proti, pienākuma uzlikšana sabiedrības valdei sniegt informāciju komercreģistra iestādei par to, kad kāds no akcionāriem iegūst 5% līdzdalību, rada lieku birokrātisku slogu. Ievērojot to, ka Centrālajam vērtspapīru depozitārijam ir pieejamas ziņas par personu līdzdalību sabiedrībās, tad, lai mazinātu sabiedrības valdes birokrātisko slogu, ziņošanas pienākumu komercreģistra iestādei varēja paredzēt tieši depozitārijam, nevis sabiedrības valdei kā starpniekam,” norāda J. Jurkāns. Viņaprāt, lai izvairītos no situācijas, kad akciju sabiedrības valde nav spējīga ziņot Uzņēmumu reģistram par tās patiesajiem labuma guvējiem, jaunais likuma regulējums paredzēs pienākumu akcionāram pēc valdes pieprasījuma saņemšanas sniegt informāciju par patiesajiem labuma guvējiem, kas kontroli īsteno ar dalībnieka starpniecību. “Līdz ar to valde arī izlems, vai dalībnieka iesniegtā informācija par tā patiesajiem labuma guvējiem ir vai nav pietiekama. Ja valdes ieskatā iesniegtā informācija nebūs pietiekama, sabiedrības valde varēs ierobežot dalībnieka tiesības, nosakot balsstiesību ierobežojumu dalībnieku vai akcionāru sapulcēs un liedzot iespēju saņemt dividendes,” atzīst J. Jurkāns.

Process var ieilgt

Vienlaikus likums paredz, ka akcionārs pats varēs sniegt ziņas par patieso labuma guvēju komercreģistra iestādei, ja valde likumā noteiktajā kārtībā un termiņā nebūs iesniegusi ziņas komercreģistra iestādei. “Tomēr, pat pastāvot šim alternatīvajam ceļam, sarežģītākos gadījumos, kad nepieciešams dokumentus iegūt no vairākām jurisdikcijām, tos legalizēt, tulkot un nosūtīt uz Latviju, process var aizņemt vairākus mēnešus, un, kamēr dokumenti netiek iegūti, dalībnieka balsstiesības būs ierobežotas,” tā J. Jurkāns. Viņš secina, ka sabiedrības akcionāra balsstiesību ierobežojuma noteikšanas mehānisms specifiskos gadījumos var radīt arī reiderisma riskus. “Proti, sabiedrības valde pirms nozīmīgas akcionāru sapulces var pieprasīt sabiedrības akcionāriem iesniegt atjaunotas ziņas par tās patiesajiem labuma guvējiem, bet pēc to saņemšanas paziņot, ka informācija, kas iesniegta, nav pietiekama,” iespējamo situāciju raksturo J. Jurkāns. Viņaprāt, šādas valdes rīcības dēļ akcionāram nebūs iespējams izmantot savas balsstiesības, un tādējādi tas var kļūt par reiderisma upuri. “Nav izslēgta šādu metožu izmantošana situācijās, kad sabiedrības iekšienē risinās savstarpēji konflikti vai valde cīnās pret tās atcelšanu,” tā J. Jurkāns.

Ietekmi parādīs laiks

“Kā uz šiem jauninājumiem reaģēs esošās akciju sabiedrības, rādīs laiks un šīs uzņēmējdarbības formas kompāniju skaits,” uz jautājumu par izmaiņu ietekmes mērījumu atbild J. Endziņš. Viņaprāt, tikpat būtiski būs dati par jaunu akciju sabiedrību dibināšanas dinamiku, tās pārmaiņu tendencēm. Pēc SIA *Lursoft* datu bāzē esošajām ziņām, 2022. gadā tika reģistrētas tikai 19 jaunas akciju sabiedrības, kas ir vēsturiski vismazākais rādītājs, iepriekšējais minimuma rekords piederēja 2003. gadam ar reģistrētām 24 jaunām akciju sabiedrībām. 2023. gadā līdz 20. jūnijam reģistrētas tikai 7 jaunas akciju sabiedrības. Visvairāk akciju sabiedrību reģistrēts deviņdesmito gadu sākumā pēc Latvijas neatkarības atgūšanas: 1991. gadā – 387, 1994. gadā – 273, 1992. gadā – 248, 1993. gadā – 226. ^{UB}